OANA BOC

ASPECTE PRIVIND STATUTUL LIMBII ÎN TEXTUL LITERAR

Ocazia specială care motivează acest grupaj de lucrări ştiinţifice, şi anume aniversarea şi omagierea profesorului G. G. Neamţu, îmi oferă aşteptatul prilej să-mi exprim întreaga gratitudine faţă de omul, cercetătorul şi profesorul care mi-a oferit mereu, încă de la începutul studenţiei mele, un model de rigoare, de claritate a viziunii ştiinţifice, de entuziasm şi tenacitate în exprimarea şi în căutarea de argumente lingvistice cât mai autentice şi convingătoare. Cu toate că textul ştiinţific se impune prin obiectivitate şi exclude în mod necesar vocea subiectivităţii creatoare, totuşi pasiunea cercetării şi mai ales pasiunea pentru limba română – din care izvorăsc scrierile profesorului G. G. Neamţu – se simt incontestabil în opţiunea investigării sistematice, cu fineţe şi în profunzimea abordării unor probleme, mai ales controversate, de gramatică a limbii române. Rândurile care urmează se vor a fi o concretizare a elogiului meu adus profesorului G. G. Neamţu, printr-o reflecţie asupra limbii, din perspectiva înţelegerii textualităţii literare.

0. Introducere

Ne propunem în lucrarea noastră să relevăm câteva aspecte importante referitoare la statutul limbii în textul literar. Demersul nostru se va situa în perspectiva teoretică oferită de lingvistica integrală dezvoltată de Eugeniu Coşeriu.

Asumând înţelegerea aristotelică (finalistă) a limbajului ca logos semantic, precum şi fundalul viziunii teoretice dezvoltate de W. von Humboldt pentru care limba nu este un produs (*ergon*), ci o activitate umană liberă şi potenţial infinită (*enérgeia*), Eugeniu Coşeriu situează întregul edificiu al lingvisticii integrale pe faptul fundamental că funcţia esenţială şi primordială a limbajului nu constă în instrumentalitate, ci în instituirea însăşi a unor conţinuturi semnificative proprii unei limbi (funcţia semnificativă).

Din perspectiva lingvisticii integrale, poeticul are un statut special şi privilegiat: acela de a fi consubstanţial cu finalitatea primordială a limbajului, şi anume aceea de a intui, delimita şi crea „esenţe”. Astfel, şi finalitatea poetică vizează instituirea unor conţinuturi (esenţe) semnificative, însă la nivelul sensului textual poetic, un nivel de conţinut superior, care integrează şi depăşeşte conţinuturile limbii. Aşadar, într-o primă aproximare, statutul limbii în textul literar este acela de a constitui „materia primă” a sensului textual poetic, o materie primă limitată cu care pot fi create sensuri în mod nelimitat. Dincolo de ‘expresia’ textului (instituită în şi prin cuvintele limbii), trebuie căutat şi reinstituit un conţinut specific: sensul textual poetic, prin care se creează o lume (finalitatea poetică fiind tocmai „creaţia de

BDD-V427 © 2015 Argonaut
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:54:14 UTC)

lumi"). Avem convingerea că unicitatea sensului şi a lumii create este intim şi esenţial legată de unicitatea organizării la nivelul expresiei, că perspectiva lui „cum se spune" este relevantă şi reprezintă calea de acces spre perspectiva lui „ce se spune". De aceea, credem că în poezie cuvintele limbii reprezintă mai mult decât o materie primă semnificaţională, reprezintă imagini esenţiale ale lumii create.

1. Câteva consideraţii despre sens

Enunţând principiul dublului raport semiotic în articularea sensului[1], Eugeniu Coşeriu defineşte sensul textual drept conţinutul lingvistic superior, specific unui act particular de vorbire (aşadar, specific planului individual al limbajului), construit pe baza conţinuturilor planului idiomatic (istoric, al limbii) şi ale planului universal, mai exact, construit prin integrarea şi depăşirea semnificatelor limbii (conţinuturile semnelor idiomatice) şi, implicit, a designaţiilor (conţinuturi care vizează trimiterea la realitatea extralingvistică) pe care acestea le actualizează. Aceste conţinuturi (semnificatele şi designaţiile) constituie, de fapt, „materia primă" a sensului textual.

Aşadar, şi sensul textual poetic (ca modalitate a sensului cu 'salt maximal'[2] faţă de semnificate şi designate) presupune preexistenţa unor entităţi semnificaţionale deja create în vorbire, ca unităţi pre-textuale, deja date în şi prin tradiţia idiomatică.

> „Semnificatele lingvistice (şi ceea ce ele desemnează) constituie partea materială a textului literar, fiind tocmai partea materială – «semnificantul» – a l t u i s e m n, al cărui «semnificat» este sensul textului. Prin urmare, tot ceea ce se înţelege în mod imediat într-o operă, prin semnele lingvistice, nu este, din punctul de vedere al textului, decât perceperea unui «semnificant». Cervantes nu vorbeşte *despre* Don Quijote, *despre* Sancho, *despre* Dulcinea, ci, *prin intermediul* lui Don Quijote, Sancho, Dulcinea, ca simboluri, vorbeşte de altceva, ceea ce constituie sensul romanului său" (Coşeriu 1973/2000, p. 247).

Astfel, prin semnificatele limbii şi prin designatele construite în şi prin actul poetic se instituie semnificante textuale (acţiuni, personaje etc.), care trimit, într-un plan mai profund, la un semnificat de ordin superior, sensul textual. Acesta este un parcurs articulatoriu care trebuie presupus întotdeauna în interpretarea sensului

[1] Ipoteza dublului raport semiotic în articularea sensului este amplu prezentată de E. Coşeriu în *Lingvistica textului* (1981/2013). De asemenea, abordări ale acestei probleme regăsim şi în Coseriu 1971/1977, Coşeriu 1973/2000, Coşeriu 1994 etc..

[2] Pornind de la distincţia coşeriană între sensul care poate să coincidă cu semnificatul şi designaţia, adică „*sensul «comunicativ», informativ, empiric sau «vital»*", în cazul utilizărilor lingvistice tehnice sau terminologice şi sensul „*artistic sau literar («simbolic»)*" (Coşeriu 1973/2000, p. 247), Emma Tămâianu (2001, p. 96) consideră ca putem indentifica şi distinge două „modalităţi ale sensului", polarizate între construcţia de sens „cu salt minimal" în textualitatea preponderent informaţională sau „obiectiv-ştiinţifică" şi construcţia de sens cu „salt maximal" faţă de semnificatele şi designatele textuale, în modalitatea poetică (literară).

BDD-V427 © 2015 Argonaut
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:54:14 UTC)

(deci şi a sensului textual poetic)[3], dar care nu surprinde specificitatea de creaţie absolută a sensului poetic. Aceasta nu poate fi relevată decât din perspectiva poeticii, prin urmărirea actului poetic ca 'act revelator' şi implicit creator de lume, finalitatea textualităţii literare fiind, în viziunea teoretică integralistă, tocmai „creaţia de lumi".

2. Teza coşeriană a definirii poeziei ca limbaj absolut

În viziunea teoretică a lui E. Coşeriu, poezia, ca limbaj în ipostaza sa absolută, constituie locul manifestării plenare a tuturor posibilităţilor de sens ale limbajului ca atare (vezi Coseriu 1971/1977, p. 202–204; Coşeriu 1981/2013, p. 159–162; 1994, p. 145–162):

> „În limbajul poetic trebuie să vedem, aşadar, limbajul în întreaga sa funcţionalitate. Poezia – şi prin poezie înţeleg nu doar poezia în sens strict, ci literatura ca artă – este locul desfăşurării depline a funcţionalităţii limbajului" (Coşeriu 1981/2013, p. 161).

Această consideraţie condensează aspecte teoretice extrem de complexe, pe care le vom sintetiza foarte succint în continuare.

2.1. În lingvistica integrală, statutul poeticului este unul special, deoarece 'poezia' nu este „un uz lingvistic printre altele", ci reprezintă „limbajul pur şi simplu (fără adjective)", mai precis „realizarea tuturor posibilităţilor limbajului ca atare" (Coseriu 1971/1977, p. 203). „Limbajul ca atare" sau „limbajul pur şi simplu" sau „limbajul absolut" reprezintă, pentru E. Coşeriu, *lógos*-ul *semantikós* aristotelic, anterior oricărei determinări, oricărei finalităţi (fie ea apofantică, pragmatică sau poetică), limbajul exclusiv semantic, a cărui funcţie esenţială şi primordială este aceea de a semnifica, adică de a capta unitatea unei esenţe, de a delimita şi de a institui posibilităţile 'modurilor-de-a-fi-în-general', creând astfel conţinuturi semnificative în limbă. Această identitate de esenţă între poezie şi limbaj este susţinută mai ales prin argumente de ordin filosofic. Astfel, atât poezia, cât şi limbajul reprezintă „acte de cunoaştere intuitivă", de „înţelegere intuitivă a fiinţei", de descoperire a universalului în individual. Dar, în timp ce subiectul creator de limbaj este un „subiect relativ", „un subiect între subiecte", iar limbajul este, în consecinţă, „înţelegere şi structurare a lumii", subiectul creator de poezie (de artă în general) este un subiect absolut, iar „poezia e întotdeauna absolută şi creează şi alte lumi posibile" (Coseriu 1971/1977, p. 206–207). De asemenea, finalitatea poetică se situează la un nivel de conţinut superior, care este sensul textual.

2.2. Dacă limbajul poetic nu este „o modalitate între altele a uzului lingvistic", consecinţa este aceea că limbajul poetic nu poate fi explicat şi înţeles ca o „deviere"[4], o deturnare de la uzul obişnuit, nici ca o funcţie lingvistică printre altele, fie ea şi '*funcţie poetică*' (aşa cum susţine teoria jakobsoniană).

[3] Pentru o aproximare generală a distincţiei *sens/sens poetic*, din perspectiva lingvisticii integrale, vezi Boc 2013.

[4] Conceptul de ***deviere*** este unul dintre cele mai vehiculate şi mai dezbătute concepte din poetică în a doua jumătate a secolului al XX-lea, fiind adesea invocat în definirea limbajului poetic. Stabilirea

BDD-V427 © 2015 Argonaut
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:54:14 UTC)

Statutul special şi privilegiat al poeticului, acela de a fi consubstanţial cu finalitatea primordială a limbajului (ca logos semantic), şi anume aceea de a intui, delimita şi crea „esenţe”, dar la nivelul sensului, face ca poezia să nu mai poată fi considerată nici „o deviere faţă de limbajul curent (înţeles ca «normalul» limbajului)”, nici ca „reducere a limbajului la o presupusă «funcţie poetică»” sau ca „limbaj ulterior determinat (limbaj şi o presupusă funcţie poetică)” (Coseriu 1971/1977, p. 202–203) (trad. n.). Dimpotrivă, spune E. Coşeriu, modalităţile „uzului lingvistic”, adică modurile discursive „practice” (limbajul „curent”) şi „ştiinţific”, survin printr-o „dezactualizare” a funcţiilor lingvistice plenar prezente în limbajul poetic, „printr-o drastică reducere funcţională a limbajului ca atare, care coincide cu limbajul poeziei” (trad. n.) (Coseriu 1971/1977, p. 203; vezi şi Coşeriu 1981/2013, p. 159–162). Aşadar, lingvistica integrală răstoarnă perspectiva, considerând că limbajul cotidian şi cel ştiinţific reprezintă devieri, fiindcă sunt rezultatul unei drastice reduceri funcţionale a limbajului ca atare, în timp ce limbajul poetic reprezintă „plenitudinea funcţională a limbajului” şi, astfel, nu poate fi o „deviere”.

De asemenea, funcţia poetică – în calitate de funcţie particulară subsumată funcţiei comunicative, aşa cum este prezentată în cadrul teoriei lui R. Jakobson – este nespecifică textualităţii poetice, insuficientă şi irelevantă în înţelegerea adecvată a poeticităţii[5]. Însă unele consideraţii jakobsoniene asupra funcţiei poetice pot fi valorificate în ansamblul înţelegerii poeziei ca limbaj absolut, a sensului textual poetic ca fiind unic şi irepetabil, aşa cum vom încerca să demonstrăm în continuare.

3. Funcţia materialităţii în poezie

Consideraţiile coşeriene privind definirea limbajului poetic ca limbaj absolut şi a textului poetic ca loc al manifestării plenare a tuturor posibilităţilor de sens ale limbajului pot fi valorificate din perspectiva poeticii şi în direcţia înţelegerii funcţiei materialităţii în poezie.

Referindu-se la conţinutul particular al poeziei (al literaturii, în sens larg), Eugeniu Coşeriu afirmă faptul că, deşi poezia nu se poate reduce la acel „cum” al comunicării, la structurarea în sine a mesajului, aşa cum susţine poetica structurală în dezvoltarea propusă de R. Jakobson, totuşi, în interpretarea textelor, este necesar să se ţină cont de accentul pus pe mesaj:

> „Concentrarea asupra acestui *cum* a ceea ce se spune, «concentarea asupra mesajului de dragul mesajului», este cu siguranţă un fenomen de care trebuie să ţinem cont în

reperului, a „gradului zero” în raport cu care se produce devierea a constituit una dintre dificultăţile teoretice majore ridicate de acest concept. Indiferent de nuanţele terminologice sau conceptuale propuse, majoritatea teoriilor stabilesc acest reper la nivelul „limbajului comun” şi al normelor sale uzuale (în termeni integralişti, la nivelul *logosului pragmatic*). Dar, uneori, termenul de referinţă este „limbajul ştiinţific” (sau *logosul apofantic*). Astfel, în *Poetica matematică*, Solomon Marcus susţine definirea limbajului poetic ca o deviere de la limbajul ştiinţific.

[5] O discuţie amplă asupra teoriei jakobsoniene (asupra limitelor sale şi a impasurilor teoretice insurmontabile generate mai ales de definirea poeticităţii în termenii teoriei comunicării) am realizat în Boc 2007, p. 77–86.

BDD-V427 © 2015 Argonaut
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:54:14 UTC)

interpretarea textelor; cu siguranţă nu este vorba totuşi despre «funcţia poetică a limbajului»" (Coşeriu 1981/2013, p. 95).

Astfel, deşi specificitatea poetică nu rezidă în structurarea formală a textului (deoarece şi un slogan publicitar şi chiar un tratat de medicină pot fi redactate în versuri, acest fapt neconferindu-le însă poeticitate), totuşi „concentrarea asupra mesajului însuşi", teoretizată de R. Jakobson, este un aspect care nu poate fi ignorat în cadrul unui demers interpretativ. Chiar dacă întregul cadru teoretic în care Roman Jakobson vorbeşte despre „funcţia poetică a limbajului" nu poate fi acceptat[6], E. Coşeriu arată faptul că teoria lui R. Jakobson ascunde o intuiţie fundamentală: aceea că în focalizarea asupra mesajului „de dragul mesajului însuşi" rezidă credinţa că limbajul poetic este un „limbaj absolut", un limbaj în sine. Focalizarea asupra mesajului, care constituie în opinia lui R. Jakobson „funcţia poetică" a limbajului, nu reprezintă o dovadă de rafinament particular la nivelul formei, care ar da măsura poeticităţii, ci ar trebui înţeleasă într-o perspectivă mai profundă ca

„[...] insistenţa asupra a ceea ce se spune în limba însăşi, acolo unde semnele nu sunt utilizate doar ca simple instrumente pentru a desemna ceva diferit, ci apar aşa cum sunt ele în realitate, în realizarea deplină a tuturor posibilităţilor lor funcţionale" (Coşeriu 1981/ 2013, p. 162).

Din aceste consideraţii cred că putem înţelege faptul că poezia nu reprezintă o structurare variabilă şi întâmplătoare a unui conţinut oarecare ce poate fi comunicat, în alte circumstanţe, în moduri diferite. În 'poezie', cuvintele limbii nu sunt „instrumente pentru a desemna ceva diferit" (limbajul poetic nu este un uz printre altele), ci *există* ca „obiecte" (ca imagini esenţiale) ale lumii, create prin intermediul lor şi dincolo de ele.

Nu putem să nu amintim aici „revolta" unor poeţi faţă de înţelegerea limbajului ca „instrument" şi, în consecinţă, refuzul lor de a „utiliza" limbajul (în această accepţiune utilitară). Astfel, Jean-Paul Sartre relevă „retragerea poetului din limbaj-instrument" şi alegerea definitivă a atitudinii poetice, care nu consideră cuvintele drept semne (deja create), ci drept „lucruri", obiecte, înţelese ca imagini esenţiale ale lumii. Acestea se creează în actul poetic însuşi:

„Et comme le poète n'*utilise* pas le mot, il ne choisit pas entre des acceptions diverses et chacune d'elles, au lieu de lui paraître une fonction autonome, se donne à lui comme une qualité matérielle qui se fond sous ses yeux avec les autres acceptions" (Sartre 1948, p. 20).

Această „corporalitate" a expresiei reprezintă, în ultimă instanţă, atributul unicităţii textului poetic. Lorenzo Renzi remarca faptul că de această

„[...] compenetrare a sunetului şi a semnificatului depinde cel puţin una dintre dificultăţile traducerii poeziei dintr-o limbă în alta",

[6] A se vedea în acest sens întreaga argumentaţie în Coşeriu 1981/2013, p. 89–105, 161–162. E. Coşeriu subliniază faptul că nu se poate accepta reducerea esenţei limbajului poetic la o funcţie lingvistică printre altele (funcţia poetică).

BDD-V427 © 2015 Argonaut
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:54:14 UTC)

deoarece

> „[...] poezia reuşită conferă un sentiment de desăvârşit, de inevitabil, asemeni unui petic de natură, o piatră sau o scorie, care are acea formă şi n-ar putea să aibă o alta" (Renzi 2000, p. 26).

Identificăm în această viziune plastică asupra poeziei aceeaşi idee a limbajului poetic ca limbaj absolut, ca manifestare maximală a funcţiei creatoare, în care unicitatea sensului şi a lumii create este intim şi esenţial legată de unicitatea organizării la nivelul expresiei care devine ea însăşi „revelatoare" a unui „mister", în sensul blagian al termenului.

Pentru Lucian Blaga, care acordă metaforei un statut ontologic, considerând că metaforicul ţine de ordinea structurală a spiritului uman, limbajul poetic „este în cea mai intimă esenţă a sa ceva metaforic":

> „În limbajul poetic cuvintele nu sunt numai expresii, ci sunt corpuri, substanţe, care solicită atenţia ca atare. S-ar zice că stările sufleteşti exprimate în poezie câştigă, datorită acestor virtuţi actualizate ale cuvintelor, potenţa unui mister revelat în chip definitiv. Cuvintele limbajului poetic devin deci revelatorii prin însăşi substanţa lor sonoră şi prin structura lor sensibilă, prin articularea şi ritmul lor. Ele nu exprimă numai ceva prin conţinutul lor conceptual, ci devin revelatorii prin însăşi materia, configuraţia şi structura lor materială […]. Limbajul poetic este prin urmare prin latura sa materială, ritmică şi sonoră ca atare, ceva « metaforic » […]. Limba poetică e aşadar revelatorie şi nu simplu expresivă şi, întrucât revelatorie, ea poate fi învestită cu epitetul « metaforicului », indiferent că utilizează sau nu metafore propriu-zise" (Blaga 1937/1994, p. 91–92).

Funcţia ontologică revelatoare a metaforei este înţeleasă de L. Blaga nu numai la nivelul conţinutului, ci şi la nivelul configuraţiei materiale, al organizării unice şi absolute (în sens coşerian) a materiei („materia dobândeşte, în toate artele, o secretă funcţie metaforică"). În acest sens, referindu-se la accepţiunea blagiană a metaforicului[7] (ca funcţie ontologică revelatorie) şi în special la capacitatea metaforic-revelatoare a „dispunerii sintactice şi a sonoritaţii intrinseci a cuvintelor", Ioana Em. Petrescu remarca faptul că

> „[...] sintaxa poetică sau substanţa sonoră a materialului lexical ordonat în poezie reprezintă, în această accepţie lărgită, constituenţi ai metaforei poetice globale, care se articulează doar accidental pe «noduri metaforice» – neesenţiale –, adică pe trop" (Petrescu 1989, p. 90).

Considerăm că acest lucru este fundamental pentru abordarea textualităţii literare din unghiul poeticii: perspectiva lui „cum se spune" este relevantă şi reprezintă calea de acces spre perspectiva lui „ce se spune". Aceasta, deoarece, din unghiul lingvisticii integrale, în limbaj tot ceea ce este material este motivat de conţinut şi trebuie înţeles ca instrument al unei funcţii (forma este motivată de funcţie). Principiul funcţiei reprezintă unul dintre principiile esenţiale ale lingvisticii integrale:

[7]Această accepţiune blagiană a metaforicului este analizată de Ioana Em. Petrescu în contextul prezentării mai ample a evoluţiei şi a paradigmelor accepţiunii metaforicului (vezi Petrescu 1989, p. 83–91).

BDD-V427 © 2015 Argonaut
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:54:14 UTC)

> „[...] în cercetarea antipozitivistă faptele se identifică şi se delimitează prin funcţie, nu prin substanţa lor. Fapte diferite ca substanţă (de exemplu, în literatură, în artă, în tehnicile şi tradiţiile populare etc.) sînt interpretate ca identice – ca fiind «acelaşi fapt» – dacă îndeplinesc aceeaşi funcţie şi, invers, fapte identice prin substanţa lor se consideră ca fiind diferite, dacă îndeplinesc funcţii diferite […]" (Coşeriu 1973/2000, p. 44).

Expresia textului (designatul textual), acel „cum se spune", reprezintă, de fapt, materializarea în formă lingvistică (prin cuvintele limbii) a unor conţinuturi interioare, a unor intuiţii unice şi inedite ale eului absolut şi, în acelaşi timp, conferă obiectivitatea necesară care ghidează interpretarea (ca reinstituire a sensului creat de subiectul absolut). Fiind un conţinut de gradul al doilea faţă de primul conţinut (al semnelor lingvistice), sensul trebuie căutat, reinstituit prin şi dincolo de expresie şi mai ales prin descoperirea funcţiilor semantice ale expresiei textuale. Aceasta deoarece

> „[...] în lingvistica integrală, prin semnificant textual nu trebuie să înţelegem unităţi materiale prezente în text ca atare, ci funcţii, mecanisme şi strategii semantice"[8] (Tămâianu-Morita 2006, p. 9).

Astfel, credem că organizarea formală în sine nu constituie un criteriu al poeticităţii – acesta trebuie relevat la un nivel semantic profund al textului –, însă aspectele formale sunt relevante semantic şi, mai mult decât atât, reprezintă *tehnici textuale de instituire a sensului*. Acest lucru poate fi demonstrat mai ales în cazul textelor poetice a căror organizare formală prezintă o evidenţă a simetriilor şi a paralelismelor. În acest caz, metoda analitică a poeticii structurale, axată tocmai pe identificarea acestor simetrii şi paralelisme în efortul său de a surprinde mecanismele structural-compoziţionale ale „sintaxei" poemului (mecanisme care prin ele însele conferă poeticitate, conform principiului jakobsonian al „poeziei gramaticii"), ar fi practic lipsită de obiect. În înţelegerea noastră, organizarea formală devine, astfel, *o tehnică textuală relevantă în dinamica instituirii sensului*[9] şi, prin aceasta, în constituirea unui model al lumii.

Credem că perspectiva poeticii trebuie să ţină cont şi de aspectele presupuse de organizarea formală – ca perspectivă implicit funcţională – (de acel „cum" a ceea ce a fost spus), urmărind implicaţiile acestora în procesul de instituire a sensului, întrucât, aşa cum consideră E. Coşeriu, limbajul poetic nu e o modalitate de utilizare a limbajului printre altele, în textele poetice semnele nu sunt întrebuinţate pur şi simplu ca instrumente pentru a desemna ceva diferit, o realitate dată ca atare, ci limbajul poetic e absolut şi, prin aceasta, creează el însuşi o realitate.

[8] „[…] in integral linguistics, by textual signifiant (*Textkonstitution*) we do not understand material units present in the text as such, but semantic functions, devices and strategies" (Tămâianu-Morita 2006, p. 9).

[9] În susţinerea acestei afirmaţii trimitem la interpretarea pe care am oferit-o poemului arghezian *Ceasul de apoi*, unde remarcam faptul că variaţia prin repetiţii şi paralelisme identificată la nivelul organizării formale are implicaţii la nivel semantic, fiind subsumată finalităţii interne a procesului de poesis şi contribuind astfel în mod esenţial la instituirea sensului (Boc 2007, p. 172–176).

BDD-V427 © 2015 Argonaut
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:54:14 UTC)

De altfel, o evaluare pertinentă a posibilităţilor reconstrucţiei poeticii pe aceste baze teoretice integraliste, dar şi elementele fundamentale necesare acestui demers reconstructiv al poeticii sunt oferite în numeroase studii ale lui Mircea Borcilă şi dezvoltate în lucrări şi teze de doctorat coordonate de profesorul clujean. Poetica antropologică în dezvoltarea teoretică a lui Mircea Borcilă propune tocmai studierea procesului de ivire, de instituire a sensului în text ca o reconstrucţie – prin captarea mijloacelor de expresie care motivează sensul – a actului originar intuitiv prin care textul s-a receptat. Astfel, dacă instituirea sensului este diferită în tipuri de texte diferite, specificitatea sensului poetic (literar) este definită de autor prin prisma „actului revelatoriu", ca sens generat în procesul de „creare şi a altor lumi posibile", „prin transgresiunea orizontului experienţial primar şi a «semnificaţiei faptelor» constituite în/prin limbaj" (Borcilă 1997, p. 161).

4. Concluzii

Credem că poezia (literatura), ca avatar al logosului semantic, surprinde esenţe, creează *moduri-de-a-fi*, însă nu la nivelul semnificatelor (care reprezintă conţinuturi ale limbii), ci la nivelul modalităţii lingvistice superioare care este sensul (şi care integrează semnificatele).

Literatura este o lume a posibilităţilor pure, universale, absolute (în sensul unei existenţe ideale, ce transcende posibilele ocurenţe din planul realităţii empirice). Ea operează cu entităţi primare, inventează „*moduri de a fi*", esenţe noi, în afara existenţei empirice, în şi prin creaţia de lumi.

Dacă în limbaj se creează conţinuturi semnificative care surprind şi delimitează esenţe, structurând astfel experienţa noastră în lume prin semnificatele limbii, aşa cum argumentează convingător şi amplu lingvistica integrală – integrând şi valorificând viziunea teoretică humbloldtiană –, credem că, în mod similar, în poezie se creează conţinuturi care surprind diferite –ipostaze" infinite ale fiinţei umane, necaptate încă şi, în principiu, chiar imposibil de captat la nivelul semnificatelor limbii. Ca oameni, putem fi şi simţi într-o infinitate de feluri, iar poezia surprinde tocmai nevăzutul, impalpabilul din spatele „văzutului" (acest „văzut" fiind concretizat în sistemul de semnificate al limbii), creând o lume cu un conţinut la fel de eteric: sensul textual poetic. Subiectivitatea creatoare de artă/poezie este postulată ca absolută, primeşte valenţe demiurgice prin faptul că, în momentul creaţiei artistice, preia subiectivitatea universală şi creează lumi 'ontologic' distincte de lumea reală. Şi această unicitate a sensului şi a lumii create este intim şi esenţial legată de unicitatea organizării la nivelul expresiei, aşa cum am demonstrat pe parcursul lucrării noastre.

Aşadar, în opinia noastră, în poezie se pot obiectiva, în mod liber, conţinuturi intuitive ale conştiinţei subiectivităţii creatoare (postulată ca absolută), se pot actualiza posibilităţi nelimitate şi universale necaptate încă (poate doar „întrezărite" intuitiv în conştiinţa umană, dar neobiectivate până în acel moment). În aceasta constă, de fapt, universalitatea literaturii: în materializarea la nivelul sensului tex-

BDD-V427 © 2015 Argonaut
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:54:14 UTC)

tual poetic, prin cuvintele limbii şi dincolo de ele, a unor conţinuturi cognitive ale conştiinţei (intuiţii inedite), ce ţin de esenţa umană, de posibilităţile sale infinite.

ABREVIERI BIBLIOGRAFICE. SIGLE

ALIL = „Anuar de lingvistică şi istorie literară”, Iaşi, I, 1964 şi urm

Blaga 1937/1994 = Lucian Blaga, *Geneza metaforei şi sensul culturii*, Editura Humanitas, Bucureşti, 1994.

Boc 2007 = Oana Boc, *Textualitatea literară şi lingvistica integrală. O abordare funcţional-tipologică a textelor lirice ale lui Arghezi şi Apollinaire*, Editura Clusium, Cluj-Napoca, 2007.

Boc 2013 = Oana Boc, *Sens/sens poetic – o abordare din perspectiva lingvisticii coşeriene*, în „Limba română” (Chişinău), 2013, nr. 5–6 (215–216), p. 75–87.

Borcilă 1997 = Mircea Borcilă, *Între Blaga şi Coşeriu. De la metaforica limbajului la o poetică a culturii*, în „Revista de filosofie”, XLIV, 1997, nr. 1–2, p. 147–163.

Coseriu 1971/1977 = Eugenio Coseriu, *Tesis sobre el tema „lenguaje y poesía”*, în Coseriu 1977, p. 201–207.

Coseriu 1977 = Eugenio Coseriu, *El hombre y su lenguaje. Estudios de teoría y metodología lingüística*, Editorial Gredos, Madrid, 1977.

Coşeriu 1973/2000 = Eugeniu Coşeriu, *Lecţii de lingvistică generală*. Traducere din spaniolă de Eugenia Bojoga. Cuvânt înainte de Mircea Borcilă, Editura ARC, [Chişinău,] 2000.

Coşeriu 1981/2013 = Eugeniu Coşeriu, *Lingvistica textului. O introducere în hermeneutica sensului*. Ediţie îngrijită de Jörn Albrecht. Versiune românească şi index de Eugen Munteanu şi Ana-Maria Prisacaru. Postfaţă de Eugen Munteanu, Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza”, Iaşi, 2013.

Coşeriu 1994 = Eugeniu Coşeriu, *Prelegeri şi conferinţe 1992–1993*. Supliment al ALIL, XXXIII, 1992–1993, Iaşi, 1994.

Coşeriu 2004 = Eugeniu Coşeriu, *Prelegeri şi seminarii la Universitatea „Lucian Blaga” din Sibiu*. Texte consemnate, cuvânt înainte şi anexă de Doina Constantinescu, Editura Universităţii „Lucian Blaga”, Sibiu, 2004.

Jakobson 1960/1963 = Roman Jakobson, *Essais de linguistique générale*, Minuit, Paris, 1963 (prima ediţie: 1960).

Jakobson 1960/1973 = Roman Jakobson, *Questions de poétique*, Seuil, Paris, 1973.

Petrescu 1989 = Ioana Em. Petrescu, *Eminescu şi mutaţiile poeziei româneşti*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1989.

Renzi 1985/2000 = Lorenzo Renzi, *Cum se citeşte poezia*, Editura Pontica, Constanţa, 2000.

Sartre 1948 = Jean-Paul Sartre, *Qu'est-ce que la littérature?*, Gallimard, Paris, 1984 („Idées”).

StUBB = „Studia Universitatis «Babeş-Bolyai»”, Cluj, I, 1956 şi urm.

Tămâianu 2001 = Emma Tămâianu, *Fundamentele tiplogiei textuale. O abordare în lumina lingvisticii integrale*, Editura Clusium, Cluj-Napoca, 2001.

Tămâianu 2006 = Emma Tămâianu, *Is Poetic Text 'Homologous' to 'Language'? A Romanian – Japanese Case Study*, în „Studia Universitatis «Babeş-Bolyai»”, LI, 2006, fasc. 1, p. 57–85.

ASPECTS CONCERNANTS LE STATUT DE LA LANGUE DANS LE TEXTE LITTÉRAIRE
(*Resumé*)

On se propose dans notre étude de mettre en évidence quelques aspects importants concernant le statut de la langue dans le texte littéraire, de la perspective théorique ouverte par la linguistique intégrale dévelloppée par Eugeniu Coşeriu. On considère que cette vision théorique – par la définition du langage comme activité créatrice et de la fonction significative comme fonction essentielle du

BDD-V427 © 2015 Argonaut
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:54:14 UTC)

langage, tout comme par les implications conceptuelles qui en découlent – peut offrir un arrière-plan théorique sur lequel se projette la recherche poétique en tant qu'étude du texte littéraire dans sa spécificité irréductible. Dans la textualité littéraire, au-delà de 'l'expression' du texte (instaurée par les mots de la langue) on doit interpreter et recréer un contenu spécifique: le sens textuel poétique par lequel on crée un monde (la finalité poétique étant justement „la création de mondes"). On a la conviction que l'unicité du sens poétique et du monde créé est essentiellement liée à l'unicité de l'organisation au niveau de l'expression, que la perspective du „comment on dit" est relevante et représente le chemin d'accès vers la perspective du „qu'est-ce qu-on dit". Ainsi, la poésie ne représente pas une structuration variable d'un certain contenu qui puisse être communiqué, dans d'autres circonstances, dans d'autres modalités, mais la materialité de l'expression représente l'atribut même de l'unicité du texte poétique par lequel on instaure au niveau du sens textuel, l'essence même d'une modalité de l'être, une entité 'ontologique' unique et inedite.

Cuvinte-cheie: *text/textualitate literar(ă), lingvistică integrală, sens poetic, E. Coşeriu.*
Mots-clés: *texte/textualité littéraire, linguistique intégrale, sens poétique, E. Coseriu.*

Universitatea „Babeş-Bolyai"
Facultatea de Litere
Cluj-Napoca, str. Horea, 31
o_boc@yahoo.com

BDD-V427 © 2015 Argonaut
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:54:14 UTC)